Cristinel MUNTEANU

Despre *sâmbătă* şi reflexele sale în frazeologie

C.M. – dr. în filologie (magna cum laude) al Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi, lector la Universitatea „Constantin Brâncoveanu" din Piteşti, Filiala Brăila. A publicat *Sinonimia frazeologică în limba română din perspectiva lingvisticii integrale* (2007), *Fundamente ale comunicării* (2007, în colaborare), *Tehnici de redactare în comunicare* (2008, în colaborare), *Discursul repetat între alteritate şi creativitate* (Institutul European, 2008, ca editor) şi *Tobias Peucer, De relationibus novellis / Despre relatările jurnalistice* [Leipzig, 1690 – prima teză de doctorat din lume dedicată jurnalismului] (2008, ca editor).

0. Dacă pentru unele frazeologisme[1] nu sunt necesare demersuri lingvistice laborioase pentru a afla cum au luat naştere pe terenul limbii, în schimb pentru altele reconstituirea „biografiei" poate pune serioase probleme. În cele ce urmează vom încerca să lămurim geneza şi evoluţia semantică, în principal, a două expresii idiomatice ce au în componenţa lor, ca termen-titlu, cuvântul *sâmbătă*, atrăgând în discuţie, eventual, şi alte izolări[2]. Una este o expresie idiomatică de tipul „copie a realităţii" – *a purta sâmbetele* (cuiva) –, iar cealaltă, o expresie idiomatică „imaginară"[3] – *a se duce pe apa sâmbetei*.

1. În comparaţie cu celelalte zile ale săptămânii, ziua de sâmbătă se bucură de un regim special în folclorul românesc. Fiind considerată nefastă pentru cei vii, cu unul sau mai multe ceasuri rele, în această zi nu se mergea la peţit şi logodnă, nu se pleca la drumuri lungi, nu se începeau activităţi importante. Pentru spiritele morţilor ea este însă favorabilă, căci acestea primesc, cu un asemenea prilej, ofrande şi sunt invocate de cei vii, în vrăji şi descântece. Semnificaţia, nefavorabilă pentru oameni, se crede a fi fost generată de poziţia zilei, care încheie săptămâna: „timpul personificat care se scurge între două faze consecutive ale lunii, Săptămâna, se naşte Duminica, creşte şi se împlineşte până Joi, după care îmbătrâneşte şi moare Sâmbăta" (Ghinoiu 1997: 170). În întreaga ţară a existat (şi mai există) obiceiul de a fi pomeniţi morţii (denumiţi popular „moşi"), fapt consemnat şi de Di-

BDD-A20576 © 2011 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:49:36 UTC)

mitrie Cantemir în a sa *Descriptio Moldaviae*: „În genere toţi se adună în fiecare sâmbătă la mormânt timp de un an întreg şi plâng pe răposatul lor”[4].

Şi încă un amănunt: cu atributul de „sfântă”, zilele săptămânii apar personificate în basme (mai ales, Sfânta Miercuri, Sfânta Vineri şi Sfânta Duminică). Spre deosebire de suratele ei, Sfânta Sâmbătă este o semidivinitate exclusiv malefică trăind în recluziune silvestră şi umblând numai la miezul nopţii cu scopul de a face rău drumeţilor nocturni (cf. Kernbach 1995: 566)[5].

2. Din această aură de conotaţii macabre ce însoţesc cuvântul *sâmbătă*, câteva s-au conservat şi în frazeologismele ce ne preocupă.

2.1. *Dicţionarul tezaur al limbii române* (DLR, tom X, litera S) înregistrează izolarea *„a purta* (sau, rar, *a paşte*, *a ţine*, *a păstra*) (cuiva) *sâmbetele”* cu două semnificaţii: [a] (popular) „a face pomană în fiecare sâmbătă până la 40 de zile după moartea cuiva”; [b] „a urmări pe cineva cu gând rău; a duşmăni pe cineva”. Evident că doar cel de-al doilea sens ne interesează aici, deoarece acesta face ca sintagma *a purta sâmbetele* (cuiva) să funcţioneze ca expresie idiomatică. Este şi sensul în care expresia este folosită în mod curent în literatură şi în conversaţie[6]. Iată, spre exemplificare, un citat dintr-un scriitor omis de DLR (pentru cazul în discuţie), Calistrat Hogaş (*La Tazlău*, în *Pe drumuri de munte*):

„– Aşa-i... da’ parcă, de când cu Călina, te uiţi cam chiorâş la el.

– Da’ uită-se cine ştie, că eu doar nu-i port socotelile lui.

– Socotelile nu i le-i hi purtând, Huţane, da’ mi se pare că-i *porţi sâmbetele*”.

Rarisimă este situaţia în care expresia (frazeologism verbal) apare la diateza reflexivă: „Avea biata fată ea de ce *să-şi poarte / Sâmbetele* însăşi. Zi că şi la moarte / S-a gândit Simina, dar la asta nu” (G. Coşbuc, *Dragoste învrăjbită*).

2.1.2. Să vedem acum ce explicaţii s-au dat originii acestei expresii.

2.1.2.1. Într-o notă lexicală, Ruxandra Pană afirmă că a întâlnit pe teren (în comuna Suhaia, judeţul Teleorman) expresia *a purta* (cuiva) *sâmbetele* „în desemnarea unui obicei tradiţional legat de cultul morţilor”[7]. În zona respectivă, formula înseamnă „a face pomană, timp de 7 ani, în fiecare sâmbătă din postul Paştelui, celui care a murit fără lumânare”. Pentru confirmarea celor spuse, cercetătoarea oferă şi un fragment dintr-un text dialectal, din care reproducem şi noi o parte, într-o formă literarizată[8]: „[...] să nu moară fără lumânare, că dacă moare fără lumânare, îi porţi sâmbetele alea şi e vai de mama ta! Şapte ani le porţi”. Singurul comentariu al Ruxandrei Pană este următorul: „S-ar putea ca acest sens concret să stea la baza celui metaforic al locuţiunii curente”. Autoarea nu-şi mai pune însă problema cum ar fi putut evolua re-

BDD-A20576 © 2011 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:49:36 UTC)

spectivul „sens concret” pentru a ajunge la semnificația actuală („a pizmui, a urî pe cineva, a purta (cuiva) gând rău, a căuta să-i faci rău”), pe care o redă din DLRM (1958).

2.1.2.2. Gheorghe Colțun, după ce prezintă conotațiile negative ale sâmbetei (pornind de la o carte a specialistului E. Bernea[9]), dă o explicație pe considerente eufemistice – neconvingătoare, după părerea noastră: „Însușirile negative ale sâmbetei i-au făcut pe oameni să aibă o atitudine disprețuitoare față de ea, s-o urască. Uneori disprețul și ura puteau să apară și între doi oameni. În aceste cazuri, pentru ca exprimarea să fie eufemistică, se zicea că unul îi poartă altuia sâmbetele, adică «îl pizmuiește, îl urăște, îi poartă pică, caută să-i facă rău»” (Colțun 2000: 165).

2.1.3. Opinia noastră este că înțelesul expresiei în cauză va fi fost inițial acela de „a urî pe cineva de moarte, a dori moartea cuiva” și atestă în mod sigur o practică ținând de magia homeopatică ce consta în organizarea unui ritual funerar sau „cinstirea” memoriei dușmanului încă de pe când era în viață, scopul fiind, bineînțeles, grăbirea morții acestuia. Numele de botez, văzut ca parte integrantă a ființei unei persoane[10], putea fi obiectul unei astfel de practici contribuind la lezarea celui care-l purta: „Dacă ai pe cineva ciudă, să-l pui în pomelnicul morților și până în 40 de zile moare” (Niculiță-Voronca 1903/1998, I: 325)[11]. Mai aflăm, totodată, că se ținea și post (care putea dura luni întregi) pentru dușmani, vizându-se, desigur, tot moartea acestora: „Pentru sanatate, noroc, se postesc cele 3 zile cari sânt de post ale săptămânei, dar pentru dușmani, sâmbăta sau duminica” (*ibid*.: 232-233). În același scop, se plătea și liturghie[12]. Mai toate aceste acțiuni aveau loc sâmbăta (uneori și marțea sau joia), zi dedicată exclusiv morților, așa că nu mai surprinde asocierea dintre conținut și formă în această izolare cu largă întrebuințare.

2.1.4. În literatură (conform DLR) întâlnim expresia ilustrată la scriitori originari din toate cele patru zări ale țării (de pildă, A. Pann, P. Ispirescu, G. Coșbuc, D. Zamfirescu, I. Agârbiceanu, Mihail Sadoveanu, I. Vinea etc.). Iar în vorbirea populară aria de răspândire este, probabil, mult mai mare decât lasă să se înțeleagă ALR II s.n., vol. IV, h. 969 (doar în trei puncte: 182 – Cernatu; 762 – Valea Lungă Cricov; 987 – Topraisar), la traducerea în graiuri a enunțului „i-a purtat mânie (multă vreme)”.

2.1.5. Aceeași hartă lingvistică, pe lângă formulări uzuale sinonime de tipul *a avut ciudă / dușmănie / pică / pizmă / ură pe el*, înregistrează și două enunțuri singulare ca ocurență. În punctul 791 (Negreni, lângă Slatina) se consemnează formula *îi coace turta*, ce reprezintă o expresie idiomatică întrebuințată mai ales în forma trunchiată *a i-o coace* (cuiva) „a dușmăni pe cineva, a întinde

BDD-A20576 © 2011 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:49:36 UTC)

cuiva o cursă". La originea acestei expresii se află, pesemne, tot o practică magică asemănătoare, căci produsul numit *turtă* poate fi cel regăsit în unele rituri legate de moarte, cum se înregistrează bunăoară prin părţile Oraviţei unde, după ieşirea sufletului, cei ai casei coc o turtiţă din făină de grâu şi o aruncă pe fereastră pentru a-i servi ca bucate celui răposat (Marian 1892/1995: 311)[13].

2.1.6. În punctul 27 (Glimboca, lângă Caransebeş) descoperim o formulare aparent ciudată: „i-am copt în guşă multă vreme". Ea ilustrează, în opinia noastră, optica celui care „tace şi coace" (*a coace* este pus în legătură şi cu infecţia – un buboi e numit şi *coptură*) până când răbufneşte. Expresia trimite spre analogia ce se va fi făcut între acumularea de ranchiună caracterizând oamenii şi veninul „distilat" în guşa viperei (reptilă ce populează respectivele zone)[14]. Ne vom sprijini ideea şi pe câteva versuri din poezia *Veniţi lângă mine, tovarăşi!* de Lucian Blaga (poet originar din preajma acestor ţinuturi, pe care le-a şi străbătut, fără îndoială): „Veniţi lângă mine, tovarăşi! E toamnă, / *Se coace* / pelinul în boabe de struguri / *şi-n guşe de viperi veninul*"[15].

2.2. Revenind la cuvântul *sâmbătă*, se cuvine să analizăm acum expresia idiomatică imaginară *a se duce pe apa sâmbetei* „a se prăpădi, a se pierde".

2.2.1. Este necesar să lămurim mai întâi ce înseamnă *apa sâmbetei*. DLR o defineşte astfel: „apă care se crede că se află sub pământ şi curge spre lumea celor morţi". Este o descriere sumară, întrucât există, de fapt, un întreg caleidoscop de reprezentări ale acestui râu mitologic[16] ce bântuie credinţele şi imaginaţia poporului român, şi această diversitate se datorează multiplelor influenţe suferite de mitologia românească din surse variate ca proveniență şi vechime. Mai adăugăm, la explicaţia dată de DLR, faptul că apa sâmbetei duce spre iad, fiind un râu nefast; pentru echilibru există şi *apa duminicii*, care izvorăşte din rai şi care, desigur, este o apă fastă, benefică[17].

2.2.2. Se observă că, în accepţia actuală curentă, *a se duce pe apa sâmbetei* se referă doar la noţiuni abstracte sau elemente [concrete, dar] inanimate. Pe apa sâmbetei se pot duce averi, bani şi chiar instituţii ori activităţi[18]. Edificator este fragmentul lui Rebreanu din romanul *Ion* în care se descrie sărăcirea treptată a Glanetaşului: „Azi se duce pe apa sâmbetei o limbă de porumbişte, mâine o livadă întreagă". Nu va fi fost întotdeauna aşa. Izolarea în cauză se va fi desprins dintr-un blestem ce viza iniţial doar oamenii cărora li se dorea moartea însoţită de chinurile veşnice. Iată câteva contexte revelatoare: [1] „Neşte râuri mitologice ne apar în blăstemul: «Ducă-se pe apa sâmbetei şi a duminecei!»." (HEM 1894/1974: 127); [2] „De aici apoi şi blăstămul: «duce-te-ai cu apa sâmbetei» adică lua-te-ar dracul să nu te mai văd!" (Marian 1892/1995: 292); [3] „Apa Sâmbetei e în iad; se zice: «Duce-te-ai pe Apa

BDD-A20576 © 2011 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:49:36 UTC)

Sâmbetei!» când îi dorești cuiva un chin mare, îl trimiți la un amar, la o pedeapsă." (Niculiță-Voronca 1903/1998, II: 356).

Într-un text ritual de îngropare a Crăciunului, cules din părțile Transilvaniei, găsim: „O, Crăciune, o, Bătrâne, / Du-te de la noi cu bine; / Meri pe apa Sâmbetii / Și-napoi nu mai veni!" (Ghinoiu 1997: 94).

2.2.3. Deoarece lucrările respective (pentru contextele [1], [2] și [3]) nu atestă și expresia idiomatică, ci numai formula de blestem, s-ar putea crede că *a se duce pe apa sâmbetei*, cu înțelesul actual, este destul de recentă. Considerăm că formula ca atare nu-i nici prea recentă (dovadă că se întâlnește la Eminescu, în publicistica sa din anul 1880: „Toată înțelepciunea politică a strămoșilor noștri *s-a dus pe apa sâmbetei* de când secta demagogiei lucrative guvernează România, o sectă care a ajuns până la gradul de-a tocmi străini cu simbrie ca să ne înjure în țara noastră proprie."[19]), dar nici foarte veche (probabil, neavând mai mult de două secole)[20]. Peste sensul primar al izolării, acela referitor la sufletele trimise în iad, s-a suprapus ideea că apa curgătoare nu se mai întoarce și deci nici lucrurile luate de ea. Este și acesta un fel de a ilustra cu mijloace românești acel *pantha rhei* al anticilor filozofi greci, la care se va fi adăugat și credința autohtonă potrivit căreia toate se pot „duce dracului", fie ele animate sau nu[21].

2.2.4. O explicație a acestei expresii a încercat să ofere și Gh. Colțun (vezi *A se duce pe apa sâmbetei*, în Colțun 2000: 164-65), care, deși amintește în treacăt și legenda *Apei Sâmbetei* (ca râu), crede că ar fi vorba mai degrabă, în acest caz, de o altfel de apă, una impregnată cu însușirile negative ale zilei de sâmbătă: „Deci ajuns la sfârșitul zilei de sâmbătă, țăranul nostru se pregătea, spiritual și fizic, pentru întâmpinarea celei mai frumoase zile a săptămânii – duminica. El își spăla corpul și principalele lucruri din casă pentru a nu fi supus influențelor negative ale sâmbetei, iar «apa aceasta de sâmbătă» o arunca cât mai departe de casa lui, pentru ca acele însușiri negative și ceasuri rele ale sâmbetei să nu se mai întoarcă niciodată în gospodăria sa." (Colțun 2000: 165).

2.2.5. Față de cele afirmate de Gh. Colțun, chiar dacă nu excludem și alte influențe „culturale" (în sens larg) ulterioare (chiar credințe locale) ce ar fi putut contribui la fixarea unei anumite semnificații a acestui frazeologism, trebuie să insistăm însă asupra ideii că *avem de-a face aici cu un râu mitologic*. Romulus Vulcănescu aprecia că, în multe privințe, mitologia românească este tributară altor mitologii (de pildă, celei greco-romane). Se pare totuși că, în cazul *apei sâmbetei*, influența nu este numaidecât (sau doar) una grecească (faptul că apa sâmbetei este caracterizată ca fiind un „râu infernal" sau care „curge spre iad" ne trimite, desigur, cu gândul spre Styxul din mitologia grecească). Presupunem că influența este mai curând una ebraică. Într-un studiu

BDD-A20576 © 2011 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:49:36 UTC)

introductiv la *Apocalipsa lui Pavel*[22], Cristian Bădiliță (fără a face vreo legătură cu *apa sâmbetei* de la noi) amintește faptul că în tradiția iudaică se vorbește de râul *Sambatyon* („care duce la vale pietre în toate zilele săptămânii și se odihnește sâmbăta”[23]). Pe acest râu locuiesc, conform aceleiași tradiții evreiești, cele „zece triburi pierdute” ale regatului lui Israel, separat de regatul lui Iuda. După unii înțelepți, aceste triburi (deportate de regele asirian Shalmanasar în urma cuceririi ținutului în 722 î.Hr.) vor reveni în cele din urmă „de peste râul prin care curg șuvoaie de pietre”[24]. Dacă avem în vedere că acest râu[25] este vehiculat de numeroase legende (care au circulat mai ales în Evul Mediu și prin Europa), atunci reflexele sale în mitologia noastră nu mai miră.

2.3. DLR atestă regional încă o expresie idiomatică legată de ziua de sâmbătă: *a-i lipsi* (cuiva) *o sâmbătă* (sau *a nu fi în toate sâmbetele*) „a fi smintit, nebun”, ușor de explicat dacă se face raportare la integritatea mentală a omului și întregimea săptămânii. Păcat că DLR nu o exemplifică și cu citate din Alecsandri. Șăineanu o făcuse (1887/1999: 243): „Boierul nu e în toate apele, îi lipsește o sâmbătă” (Alecsandri, *Teatru*). Și Chiriță – adăugăm noi – se burzuluiește când se fac aluzii la vârsta ei: „Ce-ai zis... îmi lipsăsc sâmbetele?” (*Chirița în provinție*). Leonaș îi spusese că dacă are 35 de ani, înseamnă că-i lipsesc „mercurile, vinerile și sâmbetele”...

3. Încheiem referindu-ne și la etimologia cuvântului *sâmbătă*, despre care multă vreme s-a crezut că vine din slavul *sonbota*. De această prejudecată mai suferă încă și *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), chiar și în ultima sa ediție (din 1996). În realitate, acest cuvânt românesc este de origine latină ca și celelalte denumiri de zile ale săptămânii. DLR oferă în acest sens, ca etimon, termenul (atestat) din latina populară *sambata*. Era, de altfel, puțin probabil ca săptămânii românești, formată din denumiri de zile romanice, să-i fi lipsit tocmai... sâmbăta (*sambata*), pe care, pentru a se „sminti”, a împrumutat-o din slavă!

Note

[1] Precizare: utilizăm, ca sinonimi, termenii *expresie idiomatică*, *izolare*, *frazeologism*, *expresie frazeologică*.

[2] Termenul de *izolare*, desemnând frazeologismele, a devenit consacrat datorită lui Iorgu Iordan (un capitol din cartea sa fundamentală, *Stilistica limbii române*, se intitulează chiar *Izolări*). Iordan îl preluase de la profesorul său ieșean, Alexandru Philippide, care, la rându-i, îl luase de la Hermann Paul.

[3] Distincția *expresii cópii ale realității – expresii imaginare* a fost făcută de Stelian Dumistrăcel (vezi Dumistrăcel 1980: 136-138). Am preluat-o și noi, întrucât, în calitate de criteriu, duce la o clasificare riguroasă (fără rest) a expresiilor idiomatice.

BDD-A20576 © 2011 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:49:36 UTC)

[4] Semnalăm, pentru acest fragment, o eroare de traducere în versiunea lui Petre Pandrea (în ediția Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Minerva, 1986): „De obicei se adună cu toții în fiecare duminică [sic!] la groapă vreme de un an și-și plâng morții".

[5] Preponderent malefică este și Sf. Marți (după cum nefastă se consideră a fi și ziua de marți).

[6] Frecvent întâlnită și în discursul publicistic. Iată o mostră: „Unul dintre șefi vă cam poartă sâmbetele" („Formula AS", nr. 488, oct. 2001). De altfel, o căutare pe Internet a formulei relevă foarte multe ocurențe ale acesteia.

[7] Ruxandra Pană, *Note lexicale*, în „Fonetică și dialectologie" (7), 1971, p. 313-317 (*A purta sâmbetele*, la p. 317). Remarcăm că observațiile acestei cercetătoare s-au publicat cu aproape două decenii înaintea fasciculelor literei S din DLR.

[8] Adică ignorând pronunțarea regională pe care dialectologul a consemnat-o fidel.

[9] E. Bernea, *Cadre ale gândirii populare românești*, Editura Cartea Românească, București, 1985, p. 187-188.

[10] Cf. James Frazer, *The Golden Bough* [1922], Wordworth Reference, 1993, p. 244-248. Vezi și Stelian Dumistrăcel, *Schimbarea și „agresarea" numelui ca manifestări de tabù lingvistic*, în vol. *Limbaje și comunicare*, Editura Institutul European, Iași, 1995, p. 71-81.

[11] O expresie regională decurgând dintr-o practică similară este *a scrie numele* (cuiva) *pe toacă* „a destina (pe cineva) durerilor de cap, necazurilor, pedepsei divine" (Dumistrăcel 2001: 412-413).

[12] DLR înregistrează și o expresie sinonimă ce se va fi constituit la fel: *a purta slujbele* (cuiva).

[13] Colacul (ca și coliva) este indispensabil la înmormântare. Dicționarele înregistrează expresia *a mânca* (cuiva) *colacul* „a vedea pe cineva mort".

[14] De această expresie ne-am ocupat pe larg în altă parte: vezi Cristinel Munteanu, *O expresie regională rară:* ***a-i coace în gușă*** *(cuiva)*, în *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2005, p. 389-395 și, pentru unele completări, Cristinel Munteanu, *Expresii idiomatice românești referitoare la regnul animal. Precizări etimologice*, în „Analele Universității «Dunărea de Jos» din Galați", Fascicula XXIV, an 2, nr. 1, Editura Europlus, 2009, p. 280-290 (în special, p. 286-287).

[15] De altfel, poezia face parte din ciclul *Pașii profetului*, despre care Blaga mărturisea că a încercat să valorifice aici „fondul băștinaș al ființei".

BDD-A20576 © 2011 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:49:36 UTC)

[16] Pentru mai multe amănunte, să se consulte lucrările de mitologie din bibliografia de la sfârşitul articolului.
[17] Vezi, de pildă, Marian 1892/1995: 302 şi Vulcănescu 1987: 481.
[18] Găsim utilizări frecvente în publicistică: „1500 de miliarde de lei aruncaţi anual de Guvernul României pe apa sâmbetei" („Adevărul", 28 dec. 2001) sau „Cu binecuvântarea Guvernului României, educaţia fizică şi sportul se duc pe apa sâmbetei" („Adevărul", 28 febr. 2002). Şi în acest caz, Internetul poate furniza numeroase atestări. În plus, semnalăm că Ileana Vulpescu a publicat recent (în 2009) un roman intitulat *Pe apa sâmbetei*.
[19] În art. [„Nu încape îndoială..."], publicat în „Timpul" [8 august 1880] (vezi M. Eminescu, *Opere*, vol. XI, *Publicistică*, Editura Academiei, Bucureşti, 1984, p. 266).
[20] În romanul *Calpuzanii*, Silviu Angelescu se străduieşte să întrebuinţeze exclusiv limba română de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Şi se pare că reuşeşte. Ne este greu să credem totuşi că foloseşte întocmai ca în secolul XVIII expresia *a se duce pe apa sâmbetei*: „...şi se tânguiau de munculiţa lor cum se duce pe apa Sâmbetei." (Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 141). Ar fi interesant dacă respectivul scriitor (şi, în acelaşi timp, cercetător, bun cunoscător al textelor noastre vechi) ar putea să ofere o atestare reală a utilizării expresiei care ne interesează aici, cu semnificaţia de mai sus (adică una în care rezultatul unei activităţi să se „prăpădească" în felul acesta).
[21] Alte frazeologisme sinonime sunt *a se duce pe copcă* şi *a se duce de râpă*, la care se observă, ca evoluţie semantică, aceeaşi mutaţie din planul animat / uman în planul inanimat sau abstract (cf. şi Dumistrăcel 2001).
[22] *Apocalipsa lui Pavel*, ediţie bilingvă, Traducere [din latină] de Smaranda şi Cristian Bădiliţă, Introducere de Cristian Bădiliţă, Editura Polirom, Iaşi, 1997.
[23] C. Bădiliţă (*op. cit.*, p. 23) trimite la I. Lévi, *Le repos sabbatique des âmes damnées*, în „Revue des Études Juives", 25, 1892, p. 1-13, şi la cap. 11 din *Bereshit Rabba* (o interpretare omiletică la *Cartea facerii*, din [cu aprox.] sec. al III-lea d.Hr.), în care apare un dialog între rabbi Akiba şi Turnus Rufus. Râul se oprea din curgere sâmbăta, întrucât sâmbăta (zi lăsată de Dumnezeu pentru odihnă) nici evreii nu ar fi îndrăznit să plece la drum. De altfel, nici în tradiţia românească, dincolo de faptul că în această zi se îndeplineau îndatoririle faţă de morţi, nu se pleca la drum sâmbăta şi nu se începeau anumite lucrări (vezi *sup*ra, 1.) poate tot din

BDD-A20576 © 2011 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:49:36 UTC)

cauza unei credințe „împrumutate” de la evrei.
[24] C. Bădiliță, *op. cit.*, p. 24.
[25] Amintit și de Plinius cel Bătrân în a sa *Enciclopedie* (*Naturalis Historia*, cartea 31, cap. 18).

Bibliografie

ALR, s.n., II-V = *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, sub conducerea lui Emil Petrovici, București, vol. II, 1956; vol. III, 1961; vol. IV, 1965; vol. V, 1966
Candrea 1944/1999 = I.-A. Candrea, *Folclorul român comparat*, Editura Polirom, Iași, 1999.
Colțun 2000 = Gheorghe Colțun, *Frazeologia limbii române*, Editura ARC, Chișinău, 2000.
Dumistrăcel 1980 = Stelian Dumistrăcel, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980.
Dumistrăcel 2001 = Stelian Dumistrăcel, *Pînă-n pînzele albe. Expresii românești* (ediția a II-a revăzută și augmentată), Editura Institutul European, Iași, 2001.
Ghinoiu 1997 = Ion Ghinoiu, *Obiceiuri populare de peste an. Dicționar*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.
HEM 1894/1974 = B.-Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, vol. II [1894], Editura Minerva, București, 1974.
Kernbach 1995 = Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Albatros, București, 1995.
Marian 1892/1995 = Simion Florea Marian, *Înmormântarea la români*, Editura „Grai și suflet – Cultura Națională”, București, 1995.
Niculiță-Voronca 1903/1998 = Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, vol. I și II, Editura Polirom, Iași, 1998.
Pamfile 1916-1924/2000 = Tudor Pamfile, *Mitologie românească* [1916-1924], Editura „Grai și suflet – Cultura Națională”, București, 2000.
Șăineanu 1887/1999 = Lazăr Șăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbei române* [1887], Editura de Vest, Timișoara, 1999.
Vulcănescu 1987 = Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Editura Academiei, București, 1987.

BDD-A20576 © 2011 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-18 00:49:36 UTC)